

Přednáška č. 4

Aristotelovo pojetí spravedlnosti

Aristotelés (384-322 př.n.l.), žák Platóna,
Systematik,

4 příčiny- látka, forma, pohyb, účel- teleologický pohyb

Socha- žula je látka, která byla zpracovaná na základě ideje- formy, spojení formy a látky vedlo ke změně žuly na umělecký kus- sochy, to byl účel celého pohybu, proměna žuly v sochu;

Etika Nikomachova- 5. kniha O spravedlnosti

Kritika Platonova pojetí dobrého života

Pro Aristotela je dobrý život není přirozenou daností ale schopností učinit to cílem našeho jednání;

- je to schopnost, kterou si každý z nás musí v sobě vypěstovat- to je přirozené;

- konat dobro je pak vlastností, kterou každý získává z uváženého rozhodnutí

Aristotelův pojem spravedlnosti:

Jako první se pokouší vymezit pojem spravedlnost;

Aristoteles vymezuje pole, kterého se spravedlnost dotýká;

1. Předmětem Aristotelových úvah o spravedlnosti je lidské jednání:

"Co se týče spravedlnosti a nespravedlnosti, musíme uvažovat o tom, jakých jednání se týká, jakou středností je spravedlnost a čeho středem je právo."

- jakého jednání se týká

- čeho je středem

- kdy je středem právo

2. Spravedlivé jednání je projevem nejvyšší ctnosti člověka-

Spravedlnost je ctnost, tudíž dokonalá schopnost, která se projevuje ve vztahu k druhému, je to sociální ctnost

3. Její základní vlastností je nalézt vhodný střed, který je nutné správně vystihnout -

Spravedlnost - střed a střed představuje rovnost

Rovnost garantuje zákon

Tzn. spravedlivé -zákonné rovné

Nespravedlnost pak představuje krajnost;

- nespravedlivé jednání je synonymem nezákonného, nerovného jednání

4. Aristoteles nás upozorňuje na různé představy o spravedlnosti

A) spravedlnost jako poslušnost k míře zákonů se nazývá celá (obecná) spravedlnost: obecná spravedlnost, tzn. jako taková:

- i) předpokládá chování podle základních ctností;
- ii) zakazuje špatné jednání
- iii) předpokládá udržovat tuto zdatnost pro blaho obce

b) Spravedlnost jako rovnost, která se projevuje v různých formách jednání: částečná spravedlnost

(Při výkladu částečné spravedlnosti používá Aristoteles matematické výrazy např. měření pro zisk (ztrátu), stanovení středu (náprava) mezi ztrátou a ziskem, úměra)

Na základě toho, zda používá:

i) aritmetickou úměru tak mluví o *výměnné spravedlnosti*

ii) geometrickou úměru tak mluví o *rozdělovací (distributivní) spravedlnosti*

5. Co je spravedlnost a spravedlivé se nalezne spíše "negativním" způsobem; kdy zakoušíme bezpráví.

Porušení rovnosti nastává:

a) když je narušen vztah mezi něčím nebo vzhledem k někomu; (tzn. mezi polis a občanem) - v této souvislosti pak nalezení úměrnosti charakterizuje distributivní spravedlnost; jejím kritériem je "každému, co jeho jest"

b) když nastává nějaká ztráta, újma; pro její narovnání je nutné stanovení středu, co je úkolem soudce; on určuje střed a stanovuje rovnost

- jde o spravedlnost vyrovnávající, nebo opravná

(Aristoteles soudil, že "opravná spravedlnost" nekopíruje povahu újmy, (křivdy), ale "vyžaduje, aby viník trpěl víc, než způsobil".)

6. Opravná spravedlnost vede k uplatnění zákona jako stanovitele středu;

Střed, rovnováha zde není stanovena přirozenou povahou věcí ale zákonem;

Aristoteles tak ukazuje, že existují různé druhy práva, které se liší jako povahou činností:

- hospodářské- nebo obchodní,

a občanské

tak uplatněním zákona: v tomto ohledu mluví o přirozeném zákonu (FYSIKON) a "smluvním" stanoveném zákonu (NOMIKON)

- Principy přirozeného práva mají vždy stejnou platnost, jsou neměnné, vyjadřují pravou (přirozenou) uspořádanost věcí atd.

- Stanovené zákony vycházejí ze zkušenosti, která by neměla odporovat přirozeným zákonům, tyto zákony však proto nejsou dokonalé a tak Aristoteles mluví také o slušnosti (EPIKIA) jako formě práva, která pomáhá opravovat zákon

7. právem je pro Aristotela také slušnost jako vhodnost, přiměřenost, která má opravit zákonné právo

Jaké je zdůvodnění pro EPIKIA?

- zákony jsou obecné a nevyjadřují v úplnosti skutečnosti v polis

- všechno nemůže být popsáno

- možné popisy jsou nevyčerpatelné

- v zákonech jsou mezery (odvozování a uplatnění na konkrétní případy je problematické)

EPIKIA je tedy možností vložit "něco" do mezer:

a) v duchu zákona a zákonodárce

b) přihlídnutí k literě zákona (výklad)

Aristoteles svým pojetím spravedlnosti ukazuje, že

a) řád je neredukovatelný na zákon v smyslu právního zákona; řád je zde to, co zákon umožňuje a dává mu smysl

b) teoreticky není možná úplná aplikace zákona na každý případ

c) konkrétní případy nejsou vždy převoditelné na "vzor" (zákon)

d) neznáme všechna "pravidla" řídící naše myšlení a jednání

Shrnutí:

Starověké právní myšlení charakterizuje:

a) představa přirozeného řádu, který není nějakým slepým řádem, ale je to řád, o jehož "rozumnosti" a "správnosti" se dovídáme prostřednictvím zákonů: přirozených a stanovených

b) přirozený zákon již nereguluje jen přírodu, ale také polis, která je stále součástí přírody

c) kromě přirozených zákonů, které jsou věčné, neměnitelné se zde mluví i o stanovených zákonech, které vycházejí a doplňují přirozené zákony;

d) Pro Platóna a Aristotela je spravedlnost a právo veřejnou záležitostí; jeho dodržování si vyžaduje úctu k zákonům, tzn. mít morální ctnosti.

e) Morálka je zde nutnou podmínkou existence práva a spravedlnost je především morální ctností.

